ଦ୍ୱିତୀୟ ଅଧ୍ୟାୟ

ମାନବାଧିକାର

ସୂଚନା ଅଧିକାର : ଭାରତର ସୂଚନା ଅଧିକାର ଆଇନ

(Human Rights, Right to Information : Right to Information Act of India)

ପ୍ରଥମ ପାଠ

ମାନବାଧିକାର

(Human Rights)

ଦ୍ୱିତୀୟ ବିଶ୍ୱଯୁଦ୍ଧର ସମାପ୍ତି ପରେ ସଂଯୁକ୍ତ ରାଷ୍ଟ୍ରସଂଘ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରାଗଲା । ଏହାର ଯେଉଁ **'ସନନ୍ଦ'** (Charter) ତିଆରି ହେଲା, ସେଥିରେ ମାନବାଧିକାରକୁ ବିଶ୍ୱସ୍ତରରେ ମୌଳିକ ଅଧିକାର ରୂପେ ଗୁରୁତ୍ୱ ଆରୋପ କରିବାକୁ ଉଲ୍ଲେଖ କରାଗଲା । **ସାର୍ବଜନୀନ ମାନବାଧିକାର ଘୋଷଣାନାମା** (Universal Declaration of Human Rights) କୁ ସଂଯୁକ୍ତ ରାଷ୍ଟ୍ରସଂଘର ସାଧାରଣ ଅଧିବେଶନରେ **୧୯୪୮ ମସିହା ଡିସେମ୍ବର ମାସ ୧୦ ତାରିଖ ଦିନ** ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇଥିଲା । ବିଶ୍ୱରେ ମାନବାଧିକାରର ସୁରକ୍ଷା ଓ ଏହାର ବିକାଶ ଦିଗରେ ଏହି ଘୋଷଣାନାମା ସଂଯୁକ୍ତ ରାଷ୍ଟ୍ରସଂଘର ପ୍ରଥମ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ପଦକ୍ଷେପ ।

ଏହି ଘୋଷଣାନାମା ହେତୁ ପ୍ରଥମଥର ପାଇଁ ବିଶ୍ୱର ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତିର କେତେକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ମାନବାଧିକାର ସୀକୃତି ପାଇପାରିଲା । ବାକ୍ ସ୍ୱାଧୀନତା, ମୁକ୍ତ ବିଶ୍ୱାସ, ଭୟ ଓ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଦୂରୀକରଣ ପାଇଁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ମଣିଷ ହକ୍‌ଦାର, ପ୍ରଭୃତି କେତେକ ମୌଳିକ ମାନବାଧିକାର ଏଥିରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ।

ଦୀର୍ଘ ୧୮ ବର୍ଷର ବ୍ୟବଧାନ ପରେ ୧୯୬୬ ମସିହାରେ ପୁନଶ୍ଚ ସଂଯୁକ୍ତ ରାଷ୍ଟ୍ରସଂଘର **'ସାଧାରଣ ସଭା'** (General Assembly) ମାନବାଧିକାରକୁ ଆଇନଗତ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଦେଲା । ମାନବାଧିକାରକୁ ମୁଖ୍ୟତଃ ଦୁଇଟି ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ କରାଯାଇଥିଲା । ଗୋଟିକରେ **ନାଗରିକ (Civil) ଓ ରାଜନୈତିକ ଅଧିକାରଗୁଡ଼ିକ ରଖାଯାଇଥିବା** ବେଳେ ଅନ୍ୟଟିରେ **ଅର୍ଥନୈତିକ, ସାମାଜିକ ଓ ସାଂସ୍କୃତିକ ଅଧିକାରଗୁଡ଼ିକ** ରଖାଯାଇ ଆଇନ ତିଆରି ହେଲା । ଏହାର ଦଶବର୍ଷ ପରେ ଅର୍ଥାତ **୧୯୭୬** ମସିହାରେ ସଂଯୁକ୍ତ ରାଷ୍ଟ୍ରସଂଘର ସଦସ୍ୟ ରାଷ୍ଟ୍ରଗୁଡ଼ିକ ଅନୁମୋଦନ ପ୍ରଦାନ କରିସାରିବା ପରେ ଏହା କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହେଲା । ୧୯୯୩ ମସିହାରେ **ଭିଏନା ଘୋଷଣାନାମା** କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରାଯିବାର ଯୋଜନା ଗ୍ରହଣ କରାଗଲା । ଏହି **ଭିଏନା ଘୋଷଣାନାମାରେ** ଗଣତନ୍ତ୍ର, ଅର୍ଥନୈତିକ ବିକାଶ ଓ ମାନବାଧିକାର ପରସ୍ପର ସହିତ ସଂଲଗ୍ନ ବୋଲି ଦର୍ଶାଗଲା ।

ମାନବାଧିକାରର ଐତିହାସିକ ଭିତ୍ତିଭୂମି :

ମାନବାଧିକାର ସମ୍ପର୍କରେ ବହୁ ପୂର୍ବରୁ **ମାଗ୍ନାକାର୍ଟା** (Magna Carta), **ଆମେରିକାର ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମର ଘୋଷଣାନାମା ଓ ଫରାସୀ ବିପ୍ଳବର ଘୋଷଣାନାମାରେ** କେତେକାଂଶରେ ସୂଚିତ କରାଯାଇଥିଲା । ଏଗୁଡ଼ିକ ଥିଲା, ମୁଖ୍ୟତଃ **ନକାରାତ୍ମକ ଅଧିକାର** । ଅର୍ଥାତ୍,କେତେଗୁଡ଼ିଏ ମୌଳିକ ମାନବାଧିକାର କ୍ଷେତ୍ରରେ ରାଷ୍ଟ୍ର ହସ୍ତକ୍ଷେପ କରିବା ନିଷିଦ୍ଧ ଥିଲା । ଦ୍ୱିତୀୟ ବିଶ୍ୱଯୁଦ୍ଧ ପରେ ମାନବାଧିକାରକୁ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ସ୍ତରରେ ଲାଗୁକରିବାର ଆବଶ୍ୟକତା ସମସ୍ତେ

ଉପଲବ୍ଧି କଲେ । ତତ୍‌ସହିତ ଅର୍ଥନୈତିକ, ସାମାଜିକ ଓ ସାଂସ୍କୃତିକ ଅଧିକାରର ସୁରକ୍ଷାପାଇଁ ସଂଯୁକ୍ତ ରାଷ୍ଟ୍ରସଂଘ ମଧ୍ୟ କେତେକ ପଦକ୍ଷେପ ଗ୍ରହଣ କରିବା ଠିକ୍ ବୋଲି ଉପଲବ୍ଧି କରିଥିଲା । **ସାର୍ବଜନୀନ ମାନବାଧିକାର ଘୋଷଣାନାମା** (Universal Declaration of Human Rights) ମାଧ୍ୟମରେ ସର୍ବପ୍ରଥମେ ସଂଯୁକ୍ତ ରାଷ୍ଟ୍ରସଂଘ ଏ ଦିଗରେ ପଦକ୍ଷେପ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲା ।

> *ତୁମେ ଜାଣିଛ କି ?*
>
> ***ପ୍ରତିବର୍ଷ ଡିସେମ୍ବର ମାସ ୧୦ ତାରିଖଦିନ ମାନବାଧିକାର ଦିବସ ପାଳନ କରାଯାଏ ।***

ବିଗତ ଦଶନ୍ଧିଗୁଡ଼ିକରେ ମାନବାଧିକାରର ବିକାଶ ମୁଖ୍ୟତଃ ତିନୋଟି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଘଟିଛି । **ପ୍ରଥମତଃ,** ଏହାର କାର୍ଯ୍ୟ ପରିସର ବଢ଼ିଛି । ଗଣହତ୍ୟା ନିଷେଧ ଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ମହିଳା, ଶିଶୁ ଓ ସମାଜର ଦୁର୍ବଳ ଶ୍ରେଣୀର ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କୁ ସୁରକ୍ଷା ଯୋଗାଇବା ଆଦି ଏହାର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ । ବର୍ତ୍ତମାନ ମାନବାଧିକାରର ପରିସର ଭିତରେ ଆସୁଛି ଖାଦ୍ୟ ସୁରକ୍ଷା, ସୁସ୍ଥ ପରିବେଶ, ଗଣହତ୍ୟାରେ ନିୟୋଜିତ ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ରର ହ୍ରାସ ଇତ୍ୟାଦି । **ଦ୍ୱିତୀୟତଃ,** ମାନବାଧିକାରର ସୁରକ୍ଷା ଲାଗି ନୂଆ ନୂଆ ଆଇନ ଓ ଅନୁଷ୍ଠାନମାନଙ୍କର ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି । **ତୃତୀୟତଃ** ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବୀ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଏବଂ ଅନ୍ୟ ବେସରକାରୀ ସଂସ୍ଥାଗୁଡ଼ିକ ମାନବାଧିକାରର ସୁରକ୍ଷା ଦିଗରେ ଅଧିକ ସକ୍ରିୟ ହୋଇଛନ୍ତି । ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ **ଆମ୍ନେଷ୍ଟି ଇଣ୍ଟରନେସନାଲ** (Amnesty International), **ହ୍ୟୁମାନ ରାଇଟସ୍ ୱାଚ** (Human Rights Watch) ଆଦି ସଂସ୍ଥାଗୁଡ଼ିକର ଭୂମିକା ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ।

ମାନବାଧିକାରର ପ୍ରକାର ଭେଦ :

ମାନବାଧିକାର ମୁଖ୍ୟତଃ **ତିନି ଭାଗରେ** ବିଭକ୍ତ–

(କ) ପ୍ରଥମ ପିଢ଼ି ଅଧିକାର

(First Generation Rights) ।

ଆଦ୍ୟ ଭାଗରେ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଯେପରି ଅଧିକ ସାମାଜିକ ଓ ରାଜନୈତିକ ଅଧିକାର ମିଳେ, ସେଥିପାଇଁ ମୁଖ୍ୟତଃ ଉଦ୍ୟମ କରାଯାଇଥିଲା । ମଣିଷର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରତାରେ ସରକାର ଯେପରି ହସ୍ତକ୍ଷେପ ନ କରେ, ସେଥିପ୍ରତି ମଧ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟି ଦିଆ ଯାଇଥିଲା ।

(ଖ) ଦ୍ୱିତୀୟ ପିଢ଼ି ଅଧିକାର

(Second Generation Rights) ।

ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ଜଣାପଡ଼ିଲା ଯେ, ଅର୍ଥନୈତିକ, ସାମାଜିକ ଓ ସାଂସ୍କୃତିକ ଅଧିକାର ନମିଳିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ, ସାମାଜିକ ଓ ରାଜନୈତିକ ସ୍ୱାଧୀନତା ମିଳିବା ଅର୍ଥହୀନ । ସେଥିଯୋଗୁଁ ଏହି ଅଧିକାରଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରତି ସରକାର ସକାରାତ୍ମକ ଦୃଷ୍ଟି ଦେବାର ଆବଶ୍ୟକତା ସମସ୍ତେ ଉପଲବ୍ଧି କଲେ ।

(ଗ) ତୃତୀୟ ପିଢ଼ି ଅଧିକାର

(Third Generation Rights)

ବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଶେଷଭାଗରେ ମାନବାଧିକାରର କାର୍ଯ୍ୟ ପରିସର ଆହୁରି ବଢ଼ିଗଲା । ନୂଆ ନୂଆ ଅଧିକାରମାନ ଏଥିରେ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ହେଲା । **ତନ୍ମଧ୍ୟରେ ଆତ୍ମନିର୍ଣ୍ଣୟ ଅଧିକାର, ଅନଗ୍ରସର ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ପାଇଁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସୁରକ୍ଷା ଅଧିକାର ଓ ଦେଶର ସମ୍ପଦ ଉପରେ ଲୋକମାନଙ୍କର ସାର୍ବଭୌମ ଅଧିକାର** ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ।

ମାନବାଧିକାରର ମୁଖ୍ୟ ଲକ୍ଷଣ :

ମାନବାଧିକାରର **ତିନି ଗୋଟି ମୁଖ୍ୟ ଲକ୍ଷଣ** ଦେଖିବାକୁ ମିଳିଥାଏ । ସେ ଗୁଡ଼ିକ ହେଲା –

୧. ସାର୍ବଜନୀନ (Universal) :

ମାନବାଧିକାର ସବୁଠାରେ ଏକାଭଳି । ଦେଶ, ସମାଜ, ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ଓ ସଂସ୍କୃତି ନିର୍ବିଶେଷରେ ଏହା ସାର୍ବଜନୀନ । ସବୁଠାରେ ଏହି ଅଧିକାର ଗୁଡ଼ିକ ସମ ପରିମାଣରେ ମୂଲ୍ୟବାନ ।

୨. **କେନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁରେ ବ୍ୟକ୍ତି**

(Individual at the Centre) :

ମାନବାଧିକାରର କେନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କହିଲେ, ଏହା ମଣିଷକୁ ବୁଝାଇଥାଏ। ମଣିଷ ଯେଉଁ ରାଷ୍ଟ୍ର ବା ସମାଜର ହେଉ ଅଥବା ଯେଉଁ ଭାଷାଭାଷୀ ଅଞ୍ଚଳର ହେଉ ନା କାହିଁକି, ଏହି ଅଧିକାର ସେ ଉପଭୋଗ କରିପାରିବ ।

୩. **ଗଣତନ୍ତ୍ର ଓ ବିକାଶ :**

(Democracy and Development)

ଗଣତନ୍ତ୍ର ବିନା ମାନବାଧିକାରର କଳ୍ପନା କରାଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ଗଣତନ୍ତ୍ର ଓ ବିକାଶ ମଧ୍ୟ ପରସ୍ପର ପରିପୂରକ ।

ଭାରତରେ ମାନବାଧିକାରର ସୁରକ୍ଷା :

ଭାରତରେ ମାନବାଧିକାରର ସୁରକ୍ଷା ପାଇଁ ପ୍ରଥମେ ୧୯୯୩ ମସିହାରେ **ମାନବାଧିକାରର ସୁରକ୍ଷା ଆଇନ** (The Protection of Human Rights Act) ପ୍ରଣୟନ କରାଗଲା । ଏହାକୁ **ଭାରତ ସମ୍ବିଧାନର ଧାରା ୫୧ ଓ ଭିଏନା ସମ୍ମିଳନୀର ସନନ୍ଦ** ଅନୁସାରେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରାଯାଉଛି। ଏହି ଆଇନ ଅନୁଯାୟୀ ମାନବାଧିକାର ହେଉଛି ବ୍ୟକ୍ତି ବିଶେଷର ମୁକ୍ତି, ସମାନତା ଓ ଆତ୍ମମର୍ଯ୍ୟାଦା ପାଇବାର ଅଧିକାର, ଯାହା ଭାରତର ସମ୍ବିଧାନରେ ପ୍ରଦତ୍ତ ମୌଳିକ ଅଧିକାର (Fundamental Rights)ର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ।

ପ୍ରଣୀତ ଆଇନରେ ସମ୍ବିଧାନର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଅନୁସାରେ ମାନବାଧିକାରର ସୁରକ୍ଷା ପାଇଁ **ଜାତୀୟ ମାନବାଧିକାର କମିଶନ, ରାଜ୍ୟ ମାନବାଧିକାର କମିଶନ ଏବଂ ମାନବାଧିକାର କୋର୍ଟର** ଗଠନ ପାଇଁ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇଅଛି। ଭାରତରେ ମାନବାଧିକାରର ସୁରକ୍ଷା ଲାଗି ଏହି ଅନୁଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକ ସର୍ବଦା ସକ୍ରିୟ ରହିଛନ୍ତି । ପୁନଶ୍ଚ ଅନ୍ୟ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ମାନବାଧିକାର ସୁରକ୍ଷା ଅନୁଷ୍ଠାନ ଗଠିତ ହେବା ଫଳରେ ଶିଶୁ-ଶ୍ରମିକ, ଗୋତି-ଶ୍ରମିକ, ଶିଶୁ - ନିର୍ଯାତନା, ମହିଳା ନିର୍ଯାତନା, ହାଜତରେ ମୃତ୍ୟୁ, ଶ୍ଵେରା କାରବାର, ଦୁର୍ନୀତି, ଯୌତୁକଜନିତ ହତ୍ୟା ଆଦି ଅନେକ ଅମାନବୀୟ ଘଟଣାର ପର୍ଦ୍ଦାଫାସ ହୋଇ ପାରିଛି, ଯାହା ମୁଖ୍ୟତଃ ମାନବାଧିକାର ଉଲ୍ଲଙ୍ଘନ କରିଥାଏ । ଏହି ଅନୁଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକ ଭୋପାଳ ଗ୍ୟାସ ବିପର୍ଯ୍ୟୟ ଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଭାଗଲପୁର ଦଙ୍ଗା ଓ ସର୍ଦ୍ଦାର ସରୋବର ପ୍ରକଳ୍ପର ବିସ୍ଥାପିତଙ୍କ ଦୁଃଖ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମସ୍ତ ପ୍ରକାରର ମାନବାଧିକାର ଉଲ୍ଲଙ୍ଘନ ବିରୋଧରେ ସ୍ୱର ଉତ୍ତୋଳନ କରିଛନ୍ତି ।

ଭାରତବର୍ଷରେ ମାନବାଧିକାର ଉଲ୍ଲଙ୍ଘନ ବିରୋଧରେ ଜନ ସଚେତନତା ବଢୁଥିବାରୁ ଏହା ଏକ ରକ୍ଷା କବଚ ସାଜିପାରିଛି । କ୍ରମବର୍ଦ୍ଧିଷ୍ଣୁ ଜନସଚେତନତା ଏବେ ମାନବାଧିକାର ଉଲ୍ଲଙ୍ଘନ ବିରୋଧରେ କାର୍ଯ୍ୟାନୁଷ୍ଠାନ ଗ୍ରହଣ କରିବାଲାଗି ପ୍ରଶାସନକୁ ବାଧ୍ୟ କରିବା କ୍ଷେତ୍ରରେ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଭୂମିକା ନେଇଛି ।

୨୦୦୫ ମସିହାରେ ପ୍ରଣୀତ **ସୂଚନା ଅଧିକାର ଆଇନ** (Right to Information Act) ରେ ସବୁ ସରକାରୀ ବିଭାଗ ଓ ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ସ୍ୱଚ୍ଛତା ରକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ ଓ ସେମାନେ ଉତ୍ତରଦାୟୀ ହେବାପାଇଁ **ସ୍ପଷ୍ଟ ବ୍ୟବସ୍ଥା** ରହିଅଛି ।

ଭାରତର ନ୍ୟାୟିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ବେଶ୍ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଓ ଏହାର ସ୍ୱାଧୀନତା ରହିଛି । ଏହା ସହିତ ନ୍ୟାୟାଳୟ ଗୁଡ଼ିକର **ନ୍ୟାୟିକ ସମୀକ୍ଷା** (Judicial Review) କ୍ଷମତା ଥିବା ଯୋଗୁଁ ବ୍ୟକ୍ତିର ମୌଳିକ ଅଧିକାର ସୁରକ୍ଷିତ ରହିଛି । ସମ୍ବିଧାନରେ ପ୍ରଦତ୍ତ ରାଷ୍ଟ୍ରନୀତି ନିୟାମକ ନିର୍ଦ୍ଦେଶାବଳୀ (Directive Principles of State Policy) କୁ ସମୀକ୍ଷା କରି ଭାରତର ନ୍ୟାୟାଳୟଗୁଡ଼ିକ ମାନବାଧିକାରର ପରିସର ବୃଦ୍ଧି କରିପାରିଛନ୍ତି । ଆମର ନ୍ୟାୟିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା **ସମ୍ବିଧାନର ଧାରା ୨୧ର** ପରିସରକୁ ଅଧିକ ବ୍ୟାପକ କରିବା ସହିତ ଏଥିରେ ଆଉ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଅଧିକାର ଯୋଗ କରିଛି । ସେଗୁଡ଼ିକ ହେଲା, **ବ୍ୟକ୍ତିର ମର୍ଯ୍ୟାଦାର ସହ ବଞ୍ଚିବାର ଅଧିକାର, ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟଗତ ଅଧିକାର, ପ୍ରଦୂଷଣ- ମୁକ୍ତ ବାୟୁ**

ସେବନ ଅଧିକାର ଇତ୍ୟାଦି। ମାନବାଧିକାରର ସୁରକ୍ଷା ପାଇଁ **ଜନସ୍ୱାର୍ଥ ମାମଲା** (Public Interest Litigation) ଏକ ଢାଲ ରୂପେ କାମକରୁଛି। ଭାରତରେ ୧୯୭୯ ମସିହାରେ ଏକ ଜନସ୍ୱାର୍ଥମାମଲା ଜେଲଗୁଡ଼ିକର ଦୁରବସ୍ଥା ଓ ବିଚାରାଧୀନ ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କର ଦୟନୀୟ ଚଳଣି ଉପରେ ଦାୟର ହୋଇଥିଲା । ହଜାର ହଜାର ବିଚାରାଧୀନ ବନ୍ଦୀ କିପରି ବିହାରର ଜେଲଗୁଡ଼ିକରେ ନିର୍ଯାତିତ ହେଉଥିଲେ, ତାହା ସେଥିରେ ଦର୍ଶାଯାଇଥିଲା। ମାମଲାର ରାୟ ପ୍ରକାଶ ପାଇବା ପରେ ବହୁତ ବନ୍ଦୀ ମୁକ୍ତ ହୋଇଥିଲେ।

ଜାତୀୟ ମାନବାଧିକାର କମିଶନ :
(National Human Rights Commission)

ଭାରତରେ ୧୯୯୩ ମସିହା ସେପ୍ଟେମ୍ବର ମାସ ୨୯ ତାରିଖଦିନ **ଜାତୀୟ ମାନବାଧିକାର କମିଶନ** ଗଠିତ ହୋଇଛି । ଆମ ଦେଶରେ ମାନବାଧିକାର ସଂପର୍କିତ ସଚେତନତା ବୃଦ୍ଧି କରିବା ଓ ମାନବାଧିକାରକୁ ଅଧିକ ସୁରକ୍ଷା ଦେବା ଏହାର ଲକ୍ଷ୍ୟ ।

ଭାରତରେ ଗଠିତ ଜାତୀୟ ମାନବାଧିକାର କମିଶନରେ ଜଣେ ଅଧକ୍ଷଙ୍କ ବ୍ୟତୀତ ଆଉ ଚାରିଜଣ ସଦସ୍ୟ ରହି ଥାଆନ୍ତି । ଉଚ୍ଚତମ ନ୍ୟାୟାଳୟର ଜଣେ ଅବସରପ୍ରାପ୍ତ ମୁଖ୍ୟ ବିଚାରପତି ଏହି ଅଧକ୍ଷ ପଦ ତୁଲାନ୍ତି । ଅନ୍ୟ ଚାରିଜଣ ସଦସ୍ୟଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଦୁଇଜଣ ସଦସ୍ୟ ମାନବାଧିକାର ସୁରକ୍ଷା କ୍ଷେତ୍ରରେ ସକ୍ରିୟ ଅଂଶଗ୍ରହଣ କରିଥିବା ବା ସେହି କ୍ଷେତ୍ରରେ ବାସ୍ତବ ଅଭିଜ୍ଞତା ଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି ହୋଇଥିବା ଆବଶ୍ୟକ । ଏତଦ୍‌ବ୍ୟତୀତ ଜଣେ ସଦସ୍ୟ ଉଚ୍ଚତମ ନ୍ୟାୟାଳୟରେ କାର୍ଯ୍ୟରତ ଅଥବା ଅବସରପ୍ରାପ୍ତ ବିଚାରପତି ଓ ଅନ୍ୟ ଜଣେ ସଦସ୍ୟ ଉଚ୍ଚ ନ୍ୟାୟାଳୟରେ କାର୍ଯ୍ୟରତ ଅଥବା ଅବସରପ୍ରାପ୍ତ ମୁଖ୍ୟ ବିଚାରପତି କିମ୍ବା ଅନ୍ୟ ବିଚାରପତି ହେବା ଜରୁରି ।

ଜାତୀୟ ମାନବାଧିକାର କମିଶନର ଅଧକ୍ଷ ଓ ସଦସ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଏକ ନିଯୁକ୍ତି କମିଟିର ପରାମର୍ଶ ଅନୁସାରେ ରାଷ୍ଟ୍ରପତି ନିଯୁକ୍ତି ଦେଇଥାନ୍ତି । ଉକ୍ତ କମିଟିର ଅଧକ୍ଷ ହେଉଛନ୍ତି ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ। ସୁପ୍ରିମ କୋର୍ଟ ବା ହାଇକୋର୍ଟର ବିଚାରପତିଙ୍କୁ କମିଶନ୍‌ର ସଦସ୍ୟ ନିଯୁକ୍ତ କରାଯିବା ପୂର୍ବରୁ ସୁପ୍ରିମକୋର୍ଟର ମୁଖ୍ୟ ବିଚାରପତିଙ୍କ ସହିତ ରାଷ୍ଟ୍ରପତି ପରାମର୍ଶ କରିଥାଆନ୍ତି।

ଜାତୀୟ ମାନବାଧିକାର କମିଶନରେ ନିଯୁକ୍ତି ପାଉଥିବା ଅଧକ୍ଷ ଓ ସଦସ୍ୟଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟକାଳ **ପାଞ୍ଚବର୍ଷ ।** କିନ୍ତୁ ଯଦି ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେହି ପାଞ୍ଚବର୍ଷ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ପୂର୍ବରୁ **୭୦ ବର୍ଷ ବୟସରେ ପଦାର୍ପଣ କରନ୍ତି,** ତାହାହେଲେ ସେ ତାଙ୍କ ପଦରୁ ଅବସର ନେବେ ।

> **ତୁମେ ଜାଣିଛ କି ?**
>
> *ଭାରତର ଉଚ୍ଚତମ ନ୍ୟାୟାଳୟର ଅବସରପ୍ରାପ୍ତ ମୁଖ୍ୟ ବିଚାରପତି ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ରଙ୍ଗନାଥ ମିଶ୍ର ପ୍ରଥମ ଜାତୀୟ ମାନବାଧିକାର କମିଶନ୍‌ର ଅଧକ୍ଷ ନିଯୁକ୍ତ ହୋଇଥିଲେ ।*

ଜାତୀୟ ମାନବାଧିକାର କମିଶନ ସମ୍ପାଦନ କରୁଥିବା କାର୍ଯ୍ୟାବଳୀ :

୧. ମାନବାଧିକାରର ସୁରକ୍ଷା ପାଇଁ ବିଭିନ୍ନ ପଦକ୍ଷେପ ଗୁଡ଼ିକୁ ପରୀକ୍ଷା କରିବା ଏବଂ ଅଧିକ ଉତ୍ତମ ପଦକ୍ଷେପ ନେବା ଲାଗି ସୁପାରିସ କରିବା;

୨. ମାନବାଧିକାର ଉଲ୍ଲଙ୍ଘନ ସମ୍ପର୍କିତ ଅଭିଯୋଗଗୁଡ଼ିକର ତଦନ୍ତ କରିବା;

୩. ମାନବାଧିକାର ଉଲ୍ଲଙ୍ଘନ ନିବାରଣ କରିବା ଦିଗରେ ସରକାରୀ କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କର ବିଫଳତା ସମ୍ପର୍କରେ ତଦନ୍ତ କରିବା;

୪. ଯେ କୌଣସି ନ୍ୟାୟାଳୟରେ ମାନବାଧିକାର ଉଲ୍ଲଙ୍ଘନ ସମ୍ପର୍କରେ ବିଚାର ଚାଲିଥିବା ବେଳେ ପକ୍ଷଭୁକ୍ତ ହେବା;

୫. ଜେଲରେ କଏଦୀମାନଙ୍କ ଅବସ୍ଥାରେ ସୁଧାର ଆଣିବା ଲାଗି ଜେଲ୍ ପରିଦର୍ଶନ କରି ଆବଶ୍ୟକ ସୁପାରିସ ପ୍ରଦାନ କରିବା;

୬. ସନ୍ତ୍ରାସବାଦୀମାନଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ଦ୍ୱାରା ମାନବାଧିକାର ବିପନ୍ନ ହେଉଥିଲେ, ସେଗୁଡ଼ିକର ସମୀକ୍ଷା କରି ଉପଯୁକ୍ତ ପ୍ରସ୍ତାବ ଦେବା;

୭. ମାନବାଧିକାର ସମ୍ପର୍କିତ ଗବେଷଣାକୁ ପ୍ରୋତ୍ସାହିତ କରିବା;

୮. ସମାଜର ବିଭିନ୍ନ ଶ୍ରେଣୀର ଲୋକମାନଙ୍କୁ ମାନବାଧିକାର ସମ୍ପର୍କରେ ଅଧିକ ସଚେତନ କରିବା, ଏବଂ

୯. ମାନବାଧିକାରର ସୁରକ୍ଷା ଲାଗି କାର୍ଯ୍ୟରତ ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବୀ ଅନୁଷ୍ଠାନମାନଙ୍କୁ ପ୍ରୋତ୍ସାହିତ କରିବା ।

ଜାତୀୟ ମାନବାଧିକାର କମିଶନକୁ ଏକ ଦେୱାନୀ ଅଦାଲତ ବା ସିଭିଲ କୋର୍ଟର ପଦମର୍ଯ୍ୟାଦା ଦିଆଯାଇଛି । କୌଣସି ସରକାରୀ ସଂସ୍ଥା ବା କର୍ମଚାରୀ ମାନବାଧିକାର ଉଲ୍ଲଘଂନ କଲେ ତାଙ୍କୁ ଦଣ୍ଡ ଦେବା ସହିତ କ୍ଷତି ସହିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ କ୍ଷତି ପୂରଣ ଦେବା ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବା ଜାତୀୟ ମାନବାଧିକାର କମିଶନର ମୁଖ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ ଅଟେ ।

ମାନବାଧିକାରର ସୁରକ୍ଷାରେ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ :

ମାନବାଧିକାରର ସୁରକ୍ଷାରେ ପ୍ରତିବନ୍ଧକଗୁଡ଼ିକ ହେଲା :

(କ) ଦାରିଦ୍ର୍ୟ : କ୍ଷୁଧା ଓ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଯୋଗୁଁ ବ୍ୟକ୍ତିର ମୌଳିକ ଆବଶ୍ୟକତା ପୂରଣ ହୋଇ ପାରେ ନାହିଁ । ଫଳରେ ମାନବାଧିକାର କ୍ଷୁଣ୍ଣହୁଏ ।

(ଖ) ସାମ୍ପ୍ରଦାୟିକତା : ଧର୍ମ ନିରପେକ୍ଷ ରାଷ୍ଟ୍ରରେ ସାମ୍ପ୍ରଦାୟିକତାର ସ୍ଥାନ ନାହିଁ । ବିଭିନ୍ନ ଧର୍ମାବଲମ୍ବୀ ଲୋକମାନେ ମିଳିମିଶି ନିଜର ଦାୟିତ୍ୱ ତୁଲାଇଲେ ଓ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପାଳନକଲେ ମାନବାଧିକାର ସୁଦୃଢ଼ ହୋଇଥାଏ ।

(ଗ) ହିଂସାଭାବ : ହିଂସାତ୍ମକ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲିପ୍ତ ରହି ନିଜର ସ୍ୱାର୍ଥଜଡ଼ିତ ଲକ୍ଷ୍ୟ ସାଧନ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲେ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ମାନବାଧିକାର କ୍ଷୁର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଥାଏ । ତେଣୁ ମାନବାଧିକାରର ସୁରକ୍ଷା ପାଇଁ ହିଂସାଭାବ ପରିତ୍ୟାଗ କରାଯିବା ବିଧେୟ ।

ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ

୧. ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ୬୦ ଗୋଟି ଶବ୍ଦରେ ଲେଖ :

(କ) ମାନବାଧିକାରଗୁଡ଼ିକର ବିଶେଷତ୍ୱ ସଂକ୍ଷେପରେ ଆଲୋଚନା କର ।

(ଖ) ମାନବାଧିକାରର ଐତିହାସିକ ଭିତ୍ତିଭୂମି ସଂକ୍ଷେପରେ ଲେଖ

(ଗ) ସାର୍ବଜନୀନ ମାନବାଧିକାର ଘୋଷଣାନାମା ସଂପର୍କରେ ବୁଝାଇଲେଖ ।

୨. ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ୨୦ ଗୋଟି ଶବ୍ଦରେ ଲେଖ :

(କ) ଭାରତରେ ମାନବାଧିକାରର ସୁରକ୍ଷା ପାଇଁ କି ପ୍ରକାର ପଦକ୍ଷେପ ନିଆଯାଇଛି, ତାହା ସଂକ୍ଷେପରେ ବୁଝାଇ ଲେଖ ।

(ଖ) ମାନବାଧିକାରର ପ୍ରକାରଭେଦ ଆଲୋଚନା କର ।

(ଗ) ମାନବାଧିକାରର ସୁରକ୍ଷାରେ ଥିବା ପ୍ରତିବନ୍ଧକଗୁଡ଼ିକ ସଂକ୍ଷେପରେ ବର୍ଣ୍ଣନ କର ।

(ଘ) ଜାତୀୟ ମାନବାଧିକାର କମିଶନ୍‌ର ଗଠନ ପ୍ରଣାଳୀ ଲେଖ ।

(ଙ) ଜାତୀୟ ମାନବାଧିକାର କମିଶନର ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ଓ ସଦସ୍ୟ କିପରି ନିଯୁକ୍ତ ହୁଅନ୍ତି ?

(ଚ) ଜାତୀୟ ମାନବାଧିକାର କମିଶନର କାର୍ଯ୍ୟାବଳୀ ଲେଖ ।

୩. **ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଗୋଟିଏ ବାକ୍ୟରେ ଲେଖ ।**

(କ) ମାନବାଧିକାରର ମୁଖ୍ୟ ଲକ୍ଷଣଟି ଉଲ୍ଲେଖ କର ।

(ଖ) ଭାରତରେ ଜାତୀୟ ମାନବାଧିକାର କମିଶନ୍‌କୁ କେଉଁ ପଦମର୍ଯ୍ୟାଦା ପ୍ରଦାନ କରାଯାଇଛି ?

(ଗ) କେଉଁ ବର୍ଷ କେଉଁ ଦିନ ପ୍ରଥମ ଜାତୀୟ ମାନବାଧିକାର କମିଶନ ଗଠିତ ହୋଇଥିଲା ?

(ଘ) ଭାରତର ପ୍ରଥମ ଜାତୀୟ ମାନବାଧିକାର କମିଶନ୍‌ର ଅଧ୍ୟକ୍ଷ କିଏ ଥିଲେ ?

(ଙ) ଭାରତରେ ମାନବାଧିକାର ସୁରକ୍ଷା ଆଇନ କେଉଁ ବର୍ଷ ପ୍ରଣୟନ କରାଯାଇଥିଲା ?

(ଚ) ଜାତୀୟ ମାନବାଧିକାର କମିଶନରେ ନିଯୁକ୍ତି ପାଉଥିବା ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ଓ ସଦସ୍ୟମାନଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟକାଳ କେତେ ବର୍ଷ ଓ ସେମାନଙ୍କର ଅବସର ବୟସ ସୀମା କେତେ ?

ତୁମ ପାଇଁ କାମ :

(କ) ତୁମ ରାଜ୍ୟରେ କାର୍ଯ୍ୟରତ ମାନବାଧିକାର କମିଶନର ଗଠନ ଓ କାର୍ଯ୍ୟାବଳୀ ବର୍ଣ୍ଣନା କର ।

(ଖ) ମାନବାଧିକାର ଉଲ୍ଲଂଘନ ସମ୍ପର୍କିତ କୌଣସି ସମ୍ବାଦ ତୁମର ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହୋଇଥିଲେ, ଜାତୀୟ ମାନବାଧିକାର କମିଶନର ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କରି ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ଜରିଆରେ ଏକ ଦରଖାସ୍ତ ଲେଖ ।

●●